

ŞEMSETTİN SAMİ

Sürelî Yayınlarında Çıkmış
DİL VE EDEBİYAT YAZILARI
İnceleme-Metin

Yüksel Topaloğlu

ÖTÜKEN

YÜKSEL TOPALOĞLU; Rize’de doğdu. İlkokulu, çocukluğunu geçirdiği Duygulu Köyü İlköğretim Okulu’nda okudu. Ortaöğreniminin ilk basamağını Ardeşen Merkez Ortaokulu’nda, ikinci basamağını ise Ardeşen Lisesi’nde tamamladı. 1992 yılında başladığı Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü’nden 1996 yılından mezun oldu. Ardından Araştırma Görevlisi olarak göreve başladığı aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans ve doktora öğrenimini tamamladı. Halen aynı üniversitenin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda öğretim üyesi olarak görev yapmakta olan Topaloğlu’nun yayımlanmış kitap ve bazı dergilerde çıkmış bilimsel makaleleri vardır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	11
Kısaltmalar ve Metin Aktarımında İzlenen Yöntem	13
Giriş	13

BİRİNCİ BÖLÜM ŞEMSETTİN SAMİ

1. Hayatı.....	27
1.1. Doğumu ve Ailesi	27
1.2. Öğrenimi	28
1.3. Çalışma ve Basın-Yayın Hayatı	29
1.4. Evliliği, Çocukları ve Ailesiyle İlişkisi.....	34
1.5. Fizikî Görünüşü, Kişiliği, Zevkleri ve Alışkanlıkları.....	36
1.6. Bir Günü ve Çalışma Tarzı	37
1.7. Ölümü	38
2. Eserleri.....	40
2.1. Basılmış Eserleri:	40
2.2. Basılmamış Eserleri:	42

İKİNCİ BÖLÜM DİL VE EDEBİYAT KARŞISINDA ŞEMSETTİN SAMİ

1. Dil Karşısında Şemsettin Sami	45
1.1. Genel Olarak Dil	45
1.1.1. Tanım ve İşlev Açısından Dil	45
1.1.2. Dillerin Doğuşu ve Kuramlar	46
1.1.3. Dil ve Millet Kavramları Arasındaki İlişki.....	50
1.2. Türkçe Üzerine Düşünceler ve Tespitler.....	53
1.2.1. Köklü Ama Talihsiz Bir Dil: Türkçe.....	53
1.2.2. Gecikmeyen Bir Teşhis: Türkçe ve Osmanlıca Kavramları	56
1.2.3. Türkçe Üzerine İlk Ciddi ve Sistematik Düşünceler, İslah Arayışları ve Öneriler ..	62
2. Edebiyat Karşısında Şemsettin Sami	80

2.1. Edebiyat	80
2.1.1. Tanım, Görev ve İşlevi Açısından Edebiyat Kavramı	81
2.1.2. Edebiyatta Öz/Mana ve Biçim/Lafız	87
2.1.3. Roman ve Tiyatro.....	90
2. 2. Şiir.....	92
2.2.1. Tanım ve Mahiyeti İtibariyle Şiir.....	92
2.2.2. Şiirin Doğuşu ve İlk Öncüler / İlk Şairler	97
2.3. Dünya Edebiyatı / Şiiri	100
2.3.1. Arap Edebiyatı / Şiiri	100
2.3.2. İran Edebiyatı / Şiiri.....	104
2.4. Türk Edebiyatı / Şiiri	108
2.4.1. Öz Kaynakları ile İlişkileri Açısından Türk Edebiyatı / Türk Şiiri	109
2.4.2. Klasik Türk Edebiyatı / Şiiri	111
2.4.3. Yeni Türk Edebiyatı / Şiiri	123
2.4.3.1. Eski Telakkiler ve Değişen Zaman	124
2.4.3.2. Yeni Dönem, Öncüler ve İlk Yenilikçiler	125
2.4.3.3. Yeni Türk Edebiyatı ve Dil.....	130
2.4.3.4. ‘Eski/Müzmin Hastalık’: “Edebiyat-ı Cedide” ve Taklit	134
2.4.3.5. Hâl ve Gidiş.....	138
2.4.3.6. “Müstakbel Edebiyat” ve İlk Mübeşşir: Mehmet Emin Bey	140

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

Sürelî Yayınlarında Çıkan Dil ve Edebiyat Yazıları

Lisanların Ensab ve Taksimatı -1-	147
Lisanların Ensab ve Taksimatı -2-	150
Elsinenin Ensab ve Taksimatı -3-	154
Lisanların Ensab ve Taksimatı -4-	156
Lisanların Ensab ve Taksimatı -5-	159
Lisanların Ensab ve Taksimatı -6-	161
Kitabet - İnşa	165
Şiirin Mahiyet ve Hakikati	168
Şiir ve Şuara	172
Şarkta Şiir ve Şuara -1-	175
Şarkta Şiir ve Şuara-2-	178
Şarkta Şiir ve Şuara -3-	183
Okuyup Yazmak	187
Hoca Tahsin.....	191
Hoca Tahsin -2-	195
Lisân-ı Türkî (Osmanî)	199
Yazıların Tarihi	203
Tahsîl-i Elsine	207

ŞEMSETTİN SAMİ	9
Elsine-i İslâmiye	211
Volter ile Russo	215
Lisan ve Edebiyatımız	219
Müşteşrikîn ve Elsine-i Şarkiyeye	226
Lisan ve Edebiyatımız	231
Yine Lisan ve Edebiyatımız –Tarîk-i Islah-	236
Lisân-ı Edebîmizin İntihabı	243
İmlâmımız	251
İzâh-ı Merâm	256
İmlâmımızın Islahı	263
Elsine-i Sâmiye ve Lisân-ı Arabî	268
İsbât-ı Müsbet	274
Lisanımızın Tahdidi	284
Yine Lisân ve İmlâmız	291
Hall-i Mes'ele	300
Lisanımızın Tashihi	306
Şiir ve Edebiyattaki Teceddüd-i Ahîrimiz	314
Kütüphane	320
Çocuk Kitapları	326
Şiir ve Edebiyât-ı Cedîdemiz	333
Tıbaat ve Hattımız	341
Elsine ve Ulûm ü Fünûn	348
Edebiyat Nedir?	355
Türkçemizin Envai	361
Lafız ve Mana	368
Edebiyât-ı Müstakbelemiz	374
Lisan ve İmlâ Hakkında Fikr-i Hakikîmiz	381
Sonuç	387
Kaynakça	391

Ön Söz

Türk edebiyatı, uzun süre Arap ve özellikle İran kültürü / sanatı / edebiyatı etkisinde kaldıktan sonra on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlayan büyük değişmelere bağlı olarak Doğu'dan Batı'ya özellikle de Fransız edebiyatına doğru yönelir. Artık bu tarihten sonra Türk edebiyatı yoğun bir şekilde söz konusu kaynaklardan beslenmeye başlar. Bu beslenmeler, kuşkusuz öncelikle Batı'ya giden veya Batı'yla ilişkisi olan bir yönüyle devlet, diğer yönüyle de edebiyat adamı olanlar tarafından sağlanmıştır. Şinasi, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit gibi isimler, bu çerçevede akla gelen ilk isimlerdir. Bunlar arayış, yenileşme ve değişme döneminin en önemli isimleri, öncüleridir. Kurulan edebiyat, söz konusu şahsiyetlerin büyük gayretlerinin bir sonucudur. Bu tartışmasız bir gerçektir.

Ancak bu dönemde en az onlar kadar gayret göstermiş, yeni edebiyatın kurulması için eski edebiyata açıkça cephe almış, kalemini çekinmeden bu uğurda kullanmış bir başka edebiyat ve dil adamı, kuşkusuz Şemsettin Sami'dir. Ş. Sami, sadece modern edebiyatın kurulması, onun tabii mecrasını bulması için değil, aynı zamanda Türklerin bir kimlik veya millet olarak kendilerini bulması için de durmaksızın çaba göstermiştir. Bu çerçevede hem Batı'daki gelişmeleri günü gününe Türk okuyucusuna aktarmış, birçok gazete ve dergi çıkarmış, ansiklopediler, cep kitapları yazmış ve de özellikle millî kimliğin temel yapıcı unsurlarından biri olan Türkçe üzerine son derece önemli ve kayda değer çalışmalara imza atmıştır. Onun *Kamûs-ı Türkî* adlı çalışması, bu düzlemde yaptıklarının bir örneği olarak anılabilir. Ancak onun Türkçe üzerine yaptıkları kuşkusuz sadece bu eserle sınırlı değildir. O, bu kayda değer çalışmasının yanında Türk edebiyatı ve Türk dili üzerine süreli yayınlarda hayatının son anına kadar son derece ciddi makaleler kaleme almış ve böylece hem sanat, edebiyat, şiir hakkındaki düşüncelerini, hem de Divan edebiyatı, Yeni Türk edebiyatı ve Türk dili üzerindeki görüşlerini ortaya koymuştur. Ancak açıkça belirtmek gerekir ki Türk kültürü, sanatı, edebiyatı ve dili için birer hazine mesabesinde olan bu makaleler, bugüne ka-

dar bir bütün olarak ele alınmış, incelenmiş ve yayımlanmış değildir. Bunlar, ilk kez bu çalışma ile Türk okurunun dikkatine sunulmaktadır.

Ş. Sami'nin süreli yayınlarda kalmış dil ve edebiyat yazılarını gün ışığına çıkarmayı amaçlayan bu çalışma *Ön Söz*, *Giriş*, *Sonuç* ve *Kaynakça* dışında üç ana bölümden oluşmaktadır.

Bölgümlere geçmeden önce *Giriş*'te Ş. Sami üzerine bizden önce yapılan bazı çalışmalara ilişkin tanıtıcı değerlendirmeleri ve özellikle onun süreli yayınlarda çıkmış kimi makalelerinin yeni yazıya aktarılmasında dikkati çeken yanlış okumalar ve özensizlikleri ele aldık.

Ş. Sami'nin ailesi, doğumu, çocukluğu, öğrenimi, çalışma ve yayın hayatı, ölümü, eserleri gibi hususları, çalışmamızın *Birinci Bölüm*'ünde öz bir şekilde anlattık. Ş. Sami'nin süreli yayınlarda çıkmış dil ve edebiyat yazılarını, *İkinci Bölüm*'de *Dil Karşısında Ş. Sami ve Edebiyat Karşısında Şemsettin Sami* adlı iki ana başlık altında ele alarak inceledik. İlk başlıkta dili tanımlaması, dillerin doğuşuna ilişkin görüşleri, dil-millet arasındaki ilişki üzerine düşünceleri ve yoğun olarak da Türk diline dair muhtelif görüş ve önerilerini; *Edebiyat Karşısında Şemsettin Sami* başlığında yine edebiyat ve şiirin tanımı, dünya şiiri ve edebiyatı değerlendirmesi, Divan edebiyatı, Yeni Türk edebiyatı üzerine görüş, düşünce ve eleştirilerini merkeze aldık. Ş. Sami'nin süreli yayınlarda çıkan dil ve edebiyat yazılarının yeni yazıya çevirisi ise çalışmamızın üçüncü bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde onun *Hafta*, *Tercümân-ı Hakikat ve Musavver Servet-i Fünûn –Nüsha-i Fevkalâde-* mecmuaları ile *Sabah* gazetesinde çıkan kırk beş yazısı yer almaktadır. Bunları, akışın ve yazarın yıllar içerisindeki değişmelerinin görülebilmesi amacıyla –dizi özelliği taşıyan, sözgelimi *Lisanların Ensab ve Taksimatı* gibi birkaçı yazı dışında– herhangi bir müdahaleye ve tematik sınıflandırmaya tabi tutmadan zamandizinsel olarak sıraladık.

Bu yazıların, Ş. Sami'nin dile ve edebiyata nasıl baktığını göstermesi ve özellikle de Türk edebiyatının bir dönemine, tartışmalarına ışık tutması bakımından son derece önem arz ettiğini düşünüyoruz.

Ş. Sami'nin süreli yayınlardaki dil ve edebiyat yazılarının bütünlüklü bir biçimde gün yüzüne çıkmasında kuşkusuz emeği ve katkısı olanlar vardır. Çalışmanın hemen her aşamasında bütün dikkati ve titizliğiyle yardımlarını esirgemeyen sevgili ağabeyim ve Hocam Prof. Dr. Ali İhsan Öbek'e, yönlendirici katkılarından dolayı Prof. Dr. Recep Duymaz'a, Yrd. Doç. Dr. Cumhur Ün'e ve ayrıca eşim ve çocuklarıma müteşekkirim. Hepsine teşekkürlerimi sunuyorum.

KISALTMALAR:

age.	:	Adı geçen eser
agm.	:	Adı geçen makale
agy.	:	Adı geçen yayın
ayr. bk.	:	Ayrıca bakınız
bk.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
Haz.	:	Hazırlayan
Nu.	:	Numero, Numro
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
ss.	:	Sayfalar
vd.	:	Ve diğerleri

METİN AKTARIMINDA İZLENEN YÖNTEM:

Aktarılan metinler, modern dönem metinleri olduğu için transkripsiyona müracaat edilmemiştir. Kolay okunurluk öncelikli amaç olduğu için metinler, günümüz Türkçesine bağlı kalınarak okunmuştur. Sözelimi (*içün, faideli, sahife, gelmeğe, yapmağı*) ve benzeri gibi döneme özgü ve imlâdan kaynaklanan kullanımlar günümüze uygun olarak (*için, faydalı, sayfa, gelmeye, yapmayı*) şeklinde okunmuştur. Ancak sadece tamlamalar okunurken kelimelerin asıl imlâlarına mümkün mertebe uyulmuştur. Sözelimi (*hayvânât-ı sâire, mürûr-ı zamân, edebiyât-ı Osmâniye*) gibi.

Bununla birlikte zaruret olduğu yerde az da olsa transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır. Ancak bunlar işaret edildiği gibi çok azdır. Bu işaretler, farklı oldukları hâlde aynıymış gibi algılara yol açan ve dolayısıyla anlam karışıklığına neden olan bazı Arapça ve Farsça (*şurî, i'zâm*) gibi kelimelerle eski imlâ merkezli (*hangî خانگی, kangî قنگی, hangi هانگی*) gibi bazı tartışma ve durumlarda ve özellikle Arapça ve Farsça şiir ve alıntılarda kullanılmıştır.

Özgün metinde dikkati çeken bazı yazım ve dizgi yanlışları, kelime atlamaları elden geldiğince tamir edilmiş ve bunlar [] ve dipnotunda (Haz.) ibare ve işaretiyle gösterilmiştir. Bunlardan köşeli parantezler düzeltme maksadıyla yapılan ilaveleri / müdahaleleri ve aynı zamanda ikili okuma ihtimali olan terkipleri (ekser[-i] ..., umum[-i] ...) gibi ifade etmektedir.

Şemsettin Sami'nin özgün metinde kullandığı noktalama işaretlerine mümkün mertebe uyulmuştur. Sadece çok az yerde zaruret hâlinde onun işaretlerine müdahale edilmiştir. Sözelimi (*ve*) bağlacıyla bağlandığı hâlde ayrıca virgöl (...*Rusya Türk-*

leri dahi munzamm olarak, ve bunların cümlesi...) ve noktalı virgül (...*tahsili pek güç değildir*; ve, *âlem-i İslâm'ın en uzak kenarlarında bulunan...*) kullanımında olduğu gibi.

Ş. Sami, özgün metinde bazı isimleri, eser adlarını, kavramları vurgulamak amacıyla ilgili unsurları parantez içinde; bazı yerlerde ise yine benzer unsurları tırnak içi işaretiyle yazmıştır. Yeni yazıya çeviride bunlardan sadece vurgulanmak amacıyla parantez içinde yazılan isimler, eser adları ve kavramlar parantezden kurtarılmış; ancak yazarın vurgusunun görülebilmesi için söz konusu unsurlar italik yazılmıştır. Bunun dışında kalan tırnak içi yazımlar, yazarın imlası olduğu ve vurgularla karışabileceği düşüncesiyle olduğu gibi bırakılmışlardır.

Ş. Sami, metinlerinde kullandığı yabancı isimleri, dönemin geleneğine uygun olarak okunduğu şekliyle yazmıştır. Özgün metin aktarılırken yazarın bu tutumu korunmuştur.

Özgün metin aktarılırken az da olsa okunuşlarından emin olunamayan veya tereddüt edilen bazı kelimelerin yanlarına [?] işareti konmuştur.

Giriş

Türk kültürü, dili, sözlükçülüğü ve edebiyatına ömrünü vakfetmiş bir araştırmacı olan Şemsettin Sami, özellikle ölümünden sonra yerli ve yabancı bilim adamları, araştırmacılar ve incelemecilerin dikkatlerini çekmiş ve - onun devasa külliyyatı karşısında çok az olsa da- bazı çalışmalara konu olmuştur. Bir bütün ve kategorik olarak dikkate alındığında bu çalışmalar, ana hatlarıyla birkaç kısımda sınıflandırılabilir. Bunlar *eserlerinin Arap harfleriyle yayımı veya Latin harflerine aktarımı; sivil ve akademik araştırmacıların kitap ve tez düzeyindeki çalışmaları; ansiklopedi maddeleri, edebiyat tarihleri, hatıralar; sempozyumlar, gazete ve dergilerde özel sayılar/bölümler/yazılar, makaleler*'dir.

Bunlardan *eserlerinin Arap harfleriyle yayımı veya Latin harflerine aktarımı* bilindiği gibi öteden beri devam etmekte olan bir faaliyettir. Bu çerçevede onun özellikle *Kâmûs-ı Türkî*'sinin Arap harfleriyle farklı yayınevlerinden birkaç defa yayımlandığı ve halen yayımlanmaya devam edildiği; aynı şekilde kimi ilk oluşu, kimi de edebî değeri itibarıyla roman, tiyatro gibi bazı edebî eserlerinin de Latin harflerine aktarılarak yayımlandığı görülmektedir. Sözgelimi bu ikinci kısımdan onun Türk edebiyatının da ilk romanı olan *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'¹, oyunlarından *Besa yahut Ahde Vefa*, *Seydi Yahya* ve *Gâve'si*², dilbilgisi çalışmalarından *Nev-usûl Sarf-ı Türkî*'si³, çoğu kendinden menkul özlü sözlerin toplandığı *Emsâl*'i⁴ bunlardan bazılarıdır.

Sivil ve akademik araştırmacıların kitap ve tez düzeyindeki çalışmaları ise Ş. Sami üzerine yapılmış çalışmaların ikinci kategorisini oluşturmaktadır. Bunlar Ş. Sami'yi, çeşitli yönleriyle kavramaya çalışan çalışmalardır. Bunlardan - yeni harfli yayınlardan- ilki otuzlu yıllarda Hikmet Turhan Dağlıoğlu tara-

¹ Ş. Sami, *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*, (Haz., Sedit Yüksel), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1964, V+94 s.

² Enver Töre (Haz.), *Şemsettin Sami'nin Tiyatroları*, Asos Yayınları, İstanbul, 2008, 392 s.

³ Furkan Hamit, *Şemseddin Sami ve Nev-Usûl Sarf-ı Türkî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, 153 s.

⁴ Şemseddin Sami, *Emsâl*, (Haz., İbrahim Öztürkçü), Akademik Kitaplar, İstanbul, 2010, 318 s.

fından yazılmış olan küçük bir kitaptır⁵. İki kısımdan oluşan bu çalışmasında Dağlıoğlu, önce Ş. Sami'nin *tercümeihali*'ni (I. Kısım, 5-25. ss.), ardından *eserlerini* (II. Kısım, 25-59. ss.) ve en nihayet *Netice, Resimler* gibi kısımları ekler ve böylece Türk okuruna Ş. Sami'yi kısa da olsa sunar. Dağlıoğlu'nun bu çalışması, belki bazı bakımlardan eksiklikleri ve yanlışlıkları içinde barındıran bir çalışmadır. Ancak her şeye rağmen ilklerden olması ve özellikle kızı ve oğluyla görüşerek Ş. Sami'ye ilişkin bazı bilgileri birinci elden tanıklara dayanarak vermesi bakımından önem arz etmektedir. Agâh Sırrı Levend'in çalışması⁶ ise önceleri de görmüş olmanın da üstünlüğüyle çok daha bütünlüklü ve dikkatli bir çalışmadır. Dağlıoğlu gibi kendisi de Ş. Sami'nin aile efradıyla görüşme imkânı bulan, önceki tüm kaynakları görmeye çalışan ve bu çerçevede Ş. Sami ile ilgili yanlışlıkları düzelteren Agâh Sırrı, eserinde önce Ş. Sami'nin de içinde *yetiştigi devri* (11-39. ss.) sosyal, siyasal, kültürel yönleriyle ele alır ve böylece Ş. Sami'nin daha sağlıklı anlaşılabilmesi için bir arka plan veya zemin hazırlar. Ardından Ş. Sami'nin *Hayatı* (39-55. ss.), *Eserleri* (55-100. ss.), *Kişiliği* (100-114. ss.), *Tartışmaları* (114-143. ss.), ona isnat edilmek istenen *Arnavutça Eser* (143-149. ss.), *Son Söz* (149-152. ss.) ve en nihayet *Şemsettin Sami'den Seçmeler* ve *Şemsettin Sami Bibliyografyası*'ni sunar. Kabul etmek gerekir ki, *Şemsettin Sami* biyografisi bazı eksikliklerine ve özellikle Ş. Sami'den yapılan seçmelerde dikkati çeken okuma yanlışlarına rağmen önceliklerin kimi yanlışlarını düzeltmesi, Ş. Sami'nin eserlerinin künyelerini vermesi gibi yönleri ile halen önemini muhafaza eden bir çalışmadır.

Bu kategoride adını anabileceğimiz son çalışma ise Etem Çalık'ın *Şemseddin Sami ve Medeniyet-i İslâmiyye*⁷ adlı çalışmasıdır. Eserin adından da anlaşılacağı gibi Çalık, Ş. Sami'nin hayatı ve eserlerini verdikten sonra Sami'nin süreli yayınlarda çıkmış birkaç makalesini ve onun *Cep Kitapları Serisi*'nden çıkmış olan *Medeniyet-i İslâmiyye*'sini sadeleştirerek sunar. Çalık'ın bu yayınında özellikle Sami'nin süreli yayınlarda çıkmış olan makalelerin okunması, ileride de görüleceği gibi son derece sorunludur. Bu sivil çalışmalara bazı bitirme ve yüksek lisans tezlerini⁸ de eklemek uygun olur.

⁵ Hikmet Turhan Dağlıoğlu, *Şemsettin Sami Bey Hayatı ve Eserleri*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1934, 71 s.

⁶ Agâh Sırrı Levend, *Şemsettin Sami*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1969, 212 s.

⁷ İnsan Yayınları, İstanbul, Nisan 1996, 212 s.

⁸ Burada bunlardan birkaç tanesinin adını vermek uygun olur: Sibel Işık (Kır), *Edebiyatçı Yönüyle Şemseddin Sami*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilen Dalı Türk Edebiyatı Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, IV+218; Şerife Tuba Derin (Adken), *Şemseddin Sami Usûl-i Tenkit ve Tertip*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1997.

Bunlarla birlikte üçüncü kategoride zikrettiğimiz *ansiklopedi maddeleri, edebiyat tarihleri ve hatıralar* da ondan bahseden kayda değer kaynaklardır. Bunlardan yetmişli yılların başlarında Ömer Faruk Akün'ün *İslam Ansiklopedisi*'nde yayımlanmış olan *Şemseddin Sâmî*⁹ maddesine özellikle dikkatleri çekmek gerekir. Akün, bu maddesinde Ş. Sami'yi gerçekten de son derece şümüllü, etraflı ve dikkatli bir şekilde ele almış ve anlatmıştır. Bu madde, bir ansiklopedi maddesi olmasına rağmen halen aşılabilmiş değildir. Nitekim sonradan kaleme alınan kitap, makale, ansiklopedi maddesi gibi pek çok yayın halen söz konusu maddeye atıf yapmakta, ondan yararlanmaya devam etmektedir. Bununla birlikte burada Nihat Sami Banarlı'nın *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*'ndeki *Şemseddin Sami*¹⁰ kısmı, yeni bazı yerli ve yabancı kaynaklara göndermeleriyle Abdullah Uçman'ın *İslam Ansiklopedisi*'ndeki *Şemseddin Sâmî*¹¹ maddesi, *Büyük Türk Klâsikleri*¹², *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*¹³, *Yeni Türk Ansiklopedisi*¹⁴, *Türk Ansiklopedisi*'ndeki¹⁵ *Şemsettin Sami* maddeleri/kısımları/bölemleri ve buna benzer daha başka ansiklopedilerdeki maddeler kuşkusuz önemlidir. Ancak bunların önemli bir bölümünün mükerer olduklarını da ifade etmek gerekir.

Sempozyum bildirileri, gazete ve dergilerde özel sayılar/bölemler/yazılar, makaleler şeklinde son kategoride yer alan çalışmalar ise hayli geniş ve zengindir. Bunları burada tek tek ele almak hâliyle mümkün değildir¹⁶. Ancak şu kada-

⁹ İslâm Ansiklopedisi İslâm Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnoğrafya ve Bibliyografya Lugati, Millî Eğitim Basımevi, C: 11, İstanbul, 1970, 411-422. ss.

¹⁰ *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Millî Eğitim Basımevi, C: 2, İstanbul, 1987, 1074-1078. ss.

¹¹ *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, C: 38, İstanbul, 2011, 519-522. ss.

¹² "Şemseddin Sâmî", Ötügen Neşriyat, C: 9, İstanbul, 1989, 111-119. ss.

¹³ Mustafa Kutlu, "Şemseddin Sami", Dergâh Yayınları, C: 8, İstanbul, 129-131. ss.

¹⁴ "Şemseddin Sâmî", Ötügen Neşriyat, C: 10, İstanbul, 1985, 3851-3853. ss.

¹⁵ "Şemseddin Sami", Millî Eğitim Basımevi, C: 30, Ankara, 1981, 251-252. ss.

¹⁶ Bunlardan bazılarının künyelerini burada vermek uygun olacaktır: *Türk Dili Dergisi*'nin Temmuz 1981 tarihli 355. sayısında yer alan "Özel Bölüm Şemsettin Sami" bölümü. Bu özel bölümde yer alan yazılardan bazıları şunlardır: İsmail Uluçgür, "Şemsettin Sami'nin Yaşamöyküsü ve Yazınsal Kişiliği Üzerine", 16-23. ss; Kemal Demiray, "Sözlükçülüğümüzde Önemli Bir Aşama", 23-26. ss; Mehmet Deligönül, "Şemsettin Sami'nin İlginç Bir Yapıtı", 26-30. ss. *Türklük Araştırmaları Dergisi*'nin 2005 yılının 17. sayısında yayımlanan pek çok yazıdan birkaçı. Emel Kefeli, "Şemsettin Sami'nin Ansiklopedist Kimliği", 247-254 ss; Zeynep Kerman, "Şemsettin Sami'nin Tercümeleleri", 255-260 (Aynı yazı için bk. Zeynep Kerman, *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2009, 480-484. ss.); Enver Töre, "Şemsettin Sami'nin Piyesleri", 261-267. ss; Şehnaz Aliş, "Şemsettin Sami'nin Kadınlar Hakkındaki Görüşleri", 269-276. ss; Zuhâl Kültürâl, "Kamus-i Türki'de Galatlar", 229-246. ss. Bazı dergilerde çıkan yazılar: Zeynep Kerman, "Şemsettin Sami'nin Bilinmeyen Bir Tercümesi", *Türk Dili*, Sayı: 551, Kasım 1997, 441-444 (Aynı yazı için bk. Zeynep Kerman, *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2009, 80-84. ss.); Bülent Bilmez, "Şemsettin Sami mi Yazdı Bu Sakıncalı Kitabı? Yazarı Tartışmalı Bir Kitap: Arnavutluk Neydi, Nedir ve Ne

rını ifade etmek gerekir ki, bu çalışmalardan kayda değer olanlarından her biri, kuşku yok ki Ş. Sami'nin en az bir yönünü daha görünür ve anlaşılır kılmıştır.

Bunlardan da anlaşılıyor ki Ş. Sami, bugüne kadar *sürekli yayınlarda çıkmış dil ve edebiyat yazıları* yönüyle ele alınmış ve incelenmiş değildir. O, daha çok kitap hacminde çıkmış olan eserleriyle dikkate alınmış ve incelenmiştir. Gerçi onun bu yöndeki yazılarından birkaç tanesini makalelerinden seçmeler adıyla yayımlayanlar olmuştur. Daha önce de değinildiği gibi bu yayımı gerçekleştirenler, Agâh Sırrı Levend ve Etem Çalık'tır. Ancak bunlar, açık olarak belirtmek gerekir ki yeni yazıya aktarma veya okuma itibarıyla son derece sorunludurlar. Bu bakımdan burada ilk kez gün ışığına çıkacak olan makalelerden bazılarının bizden önceki okunuşları üzerinde durarak bunları kabaca *okuma yanlışları* ve *kelime atlamaları* ve *özensizlikler* ara başlıklarında değerlendirmek yerinde olacaktır.

Okuma Yanlışları

Ş. Sami'nin en ilgi çeken makalelerinden biri, hiç şüphe yok ki "Lisân-ı Türkî (Osmânî)" adlı makalesidir. Bu makale, yukarıda isimlerini andığımız araştırmacılardan hem Agâh Sırrı, hem de Etem Çalık tarafından yeni yazıya aktarılmıştır.

Bu ilk makaleye bakıldığında dikkati çeken ilk ciddi yanlış okuma makalenin pek çok yerinde kullanılan *vustâ* kelimesidir. Agâh Sırrı ile Etem Çalık bu kelimeyi *vasatî* olarak okumuşlardır. Her iki yazarın kitabından alınan şu cümleler söz konusu yanlış örneklemektir:

"... o da Asya-yı *vasatî* ve şimalinin bir cüzü olup..." (Çalık, s. 136).

"... Asya-yı *vasatî* ve Rusya Türkleri dahi..." (Çalık, s. 139).

"... o da Asya-yı *vasatî* ve şimalinin bir cüz'ü olup..." (Levend, s. 153).

"... Asya-yı *vasatî* ve Rusya Türkleri dahi..." (Levend, s. 157).

"Lisân-ı Türkî (Osmânî)" makalesinde dikkati çeken bir başka ciddi yanlış okuma ise *terekküb* kelimesinde görülür. Doğru okunuşu *terekküb* olan bu kelimeyi Agâh Sırrı ile Etem Çalık *terkib* biçiminde okumuşlardır:

"Lisanımızın Türkçe, Arabî ve Farisiden mürekkebi olduğu söyleniyorsa da, bu *terkib*, sair bazı lisanlarda olduğu gibi, adeta bir imtizac-ı kimyevî ile hasıl olmadığından..." (Çalık, s. 138).

Olacak? (1899)", *Tarih ve Toplum-Yeni Yaklaşımlar*, S: 1, İstanbul, 2005, 97-145. ss; Mahir Kalfa, "Şemsettin Sami'nin ve Türk Dil Kurumu'nun Noktalama Anlayışı", *Türk Dili*, Sayı: 667, Ankara 2007, s. 223-245; Tezer Taşkiran, "Şemsettin Sami ve Kadınlar", *Türk Yurdu*, Sayı: 245, Haziran 1955, s. 946-950; Çiğdem Kılıç, "Şemsettin Sami'nin Usul-i Tenkit ve Tertibi (1886)", *Müteferrika*, Kış, 2006, Sayı: 30, s. 265-272.

“Lisanımızın Türkçe, Arabî ve Farisîden mürekkebe olduğu söyleniyorsa da, bu *terkib*, sair bazı lisanlarda olduğu gibi, adeta bir imtizac-ı kimyevî ile hasıl olmadığından... (Levend, s. 156).

Aynı makalede bunlar gibi yanlış okunan başka bir kelime de *muhakkaktır* kelimesidir. Araştırmacılardan sadece Çalık bu kelimeyi *muhakkaktır* şeklinde okumuştur:

“Bu ikinci cihet kabil-i inkar olamayacağı gibi, birincisi dahi *muhakkaktır*; çünkü bir lisan ne kadar güzel ve mükemmel *olursa*, onun kelimeleri o lisan için güzel olup...” (Çalık, s. 139).

Bu alıntıda çalık küçük de olsa başka bir kelimeyi de yanlış okumuştur. O kelime de italik dizdiğimiz *olursa* kelimesidir. Bu kelimenin özgün metindeki hâline göre okunuşu *olsa* şeklindedir. Çalık’ın aynı makalede yanlış okuduğu kelimelerden ikisi de *dahi* ve *ıstılahat*’tır. Alıntıda da görüldüğü gibi Çalık, bunlardan ilkin *daha*, ikincisini de *ıslahat* şeklinde okumuştur:

“Bir yandan bu fark ve bir yandan *daha* bu taraflara gelen Türklerin...” (Çalık, s. 137).

“... lisan-ı adiyeye kifayet edecek kadar kelimeleri mevcut olduğundan, *ıslahat-ı Arabiyyenin* fûnun ve edebiyat lisanına...” (Çalık, s. 138).

Bu ciddi okuma yanlışları, diğer makalelerde de dikkati çekmektedir. Sözelimi aynı araştırmacıların *Lafız ve Mana* adlı makalenin aktarımında da benzer ciddi okuma yanlışlarına düştükleri görülmektedir:

“... o hadsiz hesabsız vâf-ı terkîbiler boncuklardır, layenkati’ atf-ı tefsirler *ayrı ayrı* halkalardır...” (Çalık, s. 127; Levend, s. 196).

“... bizim eski edebiyatımızın dahi bu kabilden olanları âsâr-ı atika kabilinden muhafazaya *müstehak*tırlar...” (Çalık, s. 127; Levend, s. 197) “... eserleri büsbütün atılmağa *müstehak* olmayıp...” (Çalık, s. 131; Levend, s. 201).

“Hal-i tabîsinde cereyan eden nehir her vakit saky-i araziye ve seyr-i sefaine hizmet etmeyip, bazı def’a araziye basıp tahrip eder ve mecra ve *mansabını* kumlar ve çamurlarla doldurur.” (Çalık, s. 129; Levend, s. 198).

Bu alıntılarda italik olarak dizilen *ayrı ayrı*, *müstehak*tırlar, *müstehak* ve *mansabını* kelimeleri yanlış okunmuştur. Bunların doğru okunuşları sırayla *iri iri*, *müstehak*tırlar, *müstehak* ve *munsabını* şeklinde olmalıdır. Aynı ciddi okuma yanlışları, sadece Etem Çalık’ın çalışmasında aktarılan *Şiir ve Edebiyattaki Teceddüd-i Ahîrimiz* adlı makalede de yoğun biçimde dikkati çekmektedir. Önce bunları metin içinde görelim:

“... vilâyet ve *elvir*e merkezler...” (s. 112); “... *gayri* münker ise de...” (s. 112);

“Varsınlar Kınalı’lar, Latifi’ler, Salim’ler, *Fatih’ler* şüara esamisiyle...” (s. 113); “*Mahza* bu eimme-i edebînin asarında dahi...” (s. 113); “... *âmel-i* edebiyatımızda bir büyük tebeddül ve teceddüd hasıl edeceğini...” (s. 113); “... *nev-residegah-ı* vatan...” (s. 114); “Bu iki usulü halk ne suretle telakki etti?” (s. 114); “Garp halkı muhtelifü’l- cins vel-mezheb ümem-i *adiden* ibarettir...” (s. 116); “maanide bizim *kabımıza* varmaktan çok geri...” (s. 116); “... kendilerine her ne kadar aksi *dille* ve asar ile gösterilse...” (s. 116); “Evet, bu *şeriatın* hepsini cami ididler...” (s. 117); “Hatta çok defa *munta zammin* olduğu efkar ve hissiyatla nâ-kabil-i Tevfik Farisî vâsf-ı *terkiblerle* mütetabi izafetlere de tesadüf olunuyor.” (s. 119).

Bazen kelime ve kelime grubu, bazen de cümle seviyesinde sunduğumuz bu alıntıda italik olarak dizdiğimiz *elvir*, *gayrı*, *Fatih’ler*, *Mahza*, *âmel-i*, *nev-residegah-ı*, *iki*, *adiden*, *kabımıza*, *dille*, *şeriatın*, *munta zammin*, *terkiblerle* kelimeleri yanlış okunmuştur¹⁷. Bunların doğru okunuşları sırayla *elviye*, *gayr-ı*, *Fatînl*, *Maa-hazâ*, *âlem-i*, *nev-resîde-gân-ı*, *yeni*, *adîdeden*, *kâ’bımıza*, *edille*, *şerai-tin*, *muta zammin*, *terkibîlerle* şeklinde olacaktır. Aynı makalenin aktarılmasında buna ilave olunabilecek benzer ama çok daha dikkate değer başka okuma yanlışları ile de karşılaşmaktayız. Bunun için önce söz konusu cümleyi alıntılamanız gerekmektedir:

“Hissiyat-ı kalbiye ve efkar-ı âliyeyi musavvir olan edebiyat-ı cedide âsârını sırf *hafızdan* ibaret olan Nergisi’nin *Hamse*’si ile, Aziz Efendi’nin Muhayyelât’ı ile mukayese edersek ‘eynes-Süreyyâ’ (Süreyya (Ülker) yıldızı nerde!” demiyecek miyiz?” (s. 119).

Öncelikle bu cümlede italik olarak dizdiğimiz *hafızdan* kelimesi yanlış okunmuştur. Bunun doğru okunuşu *lafızdan* olmalıdır. Aynı şekilde “‘eynes-Süreyyâ’ (Süreyya (Ülker) yıldızı nerde!” kelime grubundaki “*eynes-Süreyyâ*”nın doğru okunuşu “*eynes-serâ ves-süreyyâ*”dır. Yine o alıntıda Türkçeye çevirme düşüncesiyle eklendiği anlaşılan “(Süreyya (Ülker) yıldızı nerde!” kelime grubu özgün metinde yoktur. Başka bir ifade ile Çalık tarafından ilave

¹⁷ *Şiir ve Edebiyattaki Teceddüd-i Ahîrimiz* adlı makale, bilindiği gibi Mehmet Kaplan ve ekibi tarafından hazırlanan *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi III*’te (Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1979) de yer almaktadır. Yukarıda yanlış okunduğunu söylediğimiz kelimelerden bazıları bu antolojide de yanlış okunmuştur. Sözelimi *maa-hazâ* kelimesi *mahzâ*, *yeni* kelimesi *iki*, *muta zammin* kelimesi *munta zammin*, *vâkıâ* kelimesi *vâkıa* şeklinde okunmuştur. Bu yanlış okumalara bazı kelime atlamalarını da eklemek gerekir. Sözelimi “İçimizden ümem-i garbiyenin elsinde ve ahvaline vâkıf olmayan bazı adamlar onların vapurlarını, demiryollarını, telgraflarını, mamulat ve masnuatlarını ve sair maddî ve zâhirî eserlerini görerek...” diye devam eden cümlede *mamulat* kelimesi; yine “Bizim dahi ümem-i mütemeddine gibi hissiyat-ı rakîka-i kalbiyeyi ve ahvâl-i âliye-i rûhiyeyi musavvir eşarımız” diye devam eden cümlede *kalbiyeyi ve ahvâl-i âliye-i rûhiyeyi* kelime grubu atlanmıştır. Bunun için bk. Age., s. 318-323.

olunmuştur. Az önceki cümlelerin doğru aktarımı kısaca aşağıdaki gibi olmalıdır:

“Hissiyât-ı kalbiye ve efkâr-ı âliye-yi musavvir olan edebiyât-ı cedîde âsârını sırf lafızdan ibaret olan Nergisî'nin *Hamse*'si ile Aziz Efendi'nin *Muhayyelât*'ı ile mukayese edersek “eynes-serâ ves-süreyyâ” demeyecek miyiz?”

Sadece Ağâh Sırrı Levend'in eserinde aktarılmış olarak gördüğümüz *Lisan ve Edebiyatımız* adlı makalede de ciddi okuma yanlışları, özensizlik ve atlamalar vardır. İlkini somut olarak görmek için yine bazı alıntılarını sunalım:

“Binae'n-aleyh herkes cinsiyet ve milliyetine aid *hususata* ebedî nazar-ı hakaretle ve ne de kibir ve isti'zamla bakmayıp...” (Levend, s. 162).

“Rumeline *geçtikten* ve ale'l-husus İstanbul'a girildikten sonra...” (Levend, s. 164).

“... avuç dolusu lugât-ı Arabiyye alıp...” (Levend, s. 168).

“Avrupa akvamı bundan çok istifade *eylemişler*. *Devr-i* temeddünlerinin esbâb-ı esâsiyesinden biri budur.” (Levend, 170).

Bunlardan yine italik olarak dizdiğimiz kelimelerden *hususata* kelimesi *hususâ ne* şeklinde okunmalıdır. Dikkat edilirse kelimenin ardında gelen bir *ne de* edatı vardır. Levend, *hususâ* kelimesini takip eden n(un) harfini t(e) olarak görmüş ve kelimeyi buna göre okumuştur. Diğer alıntılarda italik olarak dizdiğimiz kelimelerden *geçtikten*, *Arabiyye* kelimeleri de yanlış okunmuştur. Bunların doğrusu sırayla *geçildikten*, *garîbe* şeklinde olmalıdır. Ayrıca çok daha ciddi okuma yanlışları ise son alıntı cümlede dikkati çekmektedir. Bu cümlede italik olarak dizilen kelimelerde Levend, kelimenin sonundaki *d(al)* ve *r(a)* harflerini aradaki *v(av)*ı katarak yukarıda da görüldüğü gibi sehven *eylemişler*. *Devr-i* şeklinde okumuştur. Oysa bu kelime, '*eylemişlerdir ve*' şeklinde okunmalıdır. Başka bir ifadeyle cümlelerin doğru biçimi şöyle olmalıdır: “Avrupa akvamı bundan çok istifade *eylemişlerdir ve* temeddünlerinin esbâb-ı esâsiyesinden biri budur.”

Önemli ve ciddi addettiğimiz bu yanlış okumalara dikkatsizlikten kaynaklanan birçok küçük okuma yanlışlarını da eklemek gerekir. Bunlar, bu kısmın sonuna eklenen tablodan görülebilir.

Kelime Atlamaları ve Özensizlikler

Söz konusu çalışmalar bu bakımdan da son derece zengindirler! Bu noktada özellikle Etem Çalık'ın çalışması son derece düşündürücüdür. Çünkü kelime ve cümle düzeyindeki atlamalar ve özensizlikler oldukça fazladır. Burada her iki çalışmadan da birkaç örnek sunmakta yarar var. Önce sadece Etem Çalık'ın çalışmasında aktarıldığını gördüğümüz *Şiir ve Edebiyattaki*

Teceddüd-i Ahîrimiz makalesindeki atlamalardan bazılarını görelim. Aşağıda köşeli parantez içinde italik olarak dizdiğimiz kelime ve kelime grupları söz konusu araştırmacılar tarafından atlanmıştır:

“...pek o kadar garip görünmemeye [*başladığına delil-i kâfidir. Yeni yetişen şuara miyanında tarz-ı kadîme*] sülûk eden hiç kimse görünmemesi... (Çalık, s. 114).

“...biz şimdilik [*kendiliğimizden*] tecaribe...” (Çalık, s. 115).

“...telgraflarını, [*mamulat*] ve masnuatlarını ve sair...” (Çalık, s. 116).

“...hissiyât-ı [*rakîka-i kalbiyeyi ve ahvâl-i âliye-i rûhiyeyi*] musavvir eşarımız...” (Çalık, s. 117).

Agâh Sırrı’da ise bu durum biraz daha az ve önemsiz seviyededir. Ancak yine de rastlamak mümkündür:

“...birtakım emaretler [*ve*] badehu büyük büyük devletler...” (Levend, s. 163).

“...dünyada hiçbir lisan yoktur [*ki*] insanlar tarafından...” (Levend, s. 167).

“...Şu kadar var[*dır*] ki bu...” (Levend, s. 167).

“...bunun [*mahz-ı*] hakikat olduğunu...” (Levend, s. 169).

Bu tür yanlışlara arada bir cümle karıştırmalara da rastlamak mümkündür. Sözgelimi *Lafız ve Mana* makalesinin özgün metninde gördüğümüz “Bülbülün ötmesi bahar mevsimine müsadif olup, öten dahi daima erkek olduğuna nazaran, bu ötmesine hakikaten bir aşk ve galeyân-ı şevkin eseri nazarıyla bakılabilir; lakin kâffe-i şuarâ-yi Şark emin olsunlar ki, maşuku gül değildir, kendi dişisidir” cümlesi, Etem Çalık’ın çalışmasında şu şekilde tanınmaz bir hâl alır: “Bülbülün ötmesi bahar mevsimine müsadif olup, öten dahi daima erkek olduğuna nazaran, bu ötmesine hakikaten bir aşk ve galeyan-ı şevkin eseri nazarıyla bakılabilir; lakin kaffe-i şuaray-ı şevkin eseri nazarıyla bakılabilir; lakin kaffe-i şuaray-ı Şark emin olsunlar ki, maşuku gül değildir, kendi dişisidir.” (Çalık, s. 130).

Bu anlatımlardan sonra burada geri kalan kimi yanlışlar, atlamalar ve özensizlikler bir tabloda şöyle gösterilebilir:

Levend’in Okuması	Sayfa	Çalık’ın Okuması	Sayfa	Doğru Okunuşu
[Aynı metin Levend’de yok]		indi ve	115	indî ve
[Aynı metin Levend’de yok]		kaffe-u	116	kâffe-i
[Aynı metin Levend’de yok]		bahis	117	bâhis
[Aynı metin Levend’de yok]		ve bakarak	117	ve onlara bakarak
[Aynı metin Levend’de yok]		alem-i medeniye	118	âlem-i medeniyete
[Aynı metin Levend’de yok]		biz olduğumuz	118	biz olduğumuzu
[Aynı metin Levend’de yok]		noksandan beri	118	noksandan berî
[Aynı metin Levend’de yok]		tahriri	123/124	tahrirî
doğru görmüyoruz	151	doğru görmüyoruz	135	doğru göremiyoruz
--	--	bunların biri	135	bunların birine

tarih ve	153	tarih ve	135	tarihe ve
--	--	kelimenin ahırındaki	136	kelimenin âhirindeki
--	--	ibaret olsaydı	136	ibaret ola idi
Ayalet	154	--	--	eyalet
--	136	da taraflara	136	da bu taraflara
eski vatandaşların	155	eski vatandaşların	155	eski vatandaşlarının
kendilerinden bir	155	kendilerinden bir	137	kendiliklerinden bir
Kekresin	156	--	--	herkesin
bir kelimeniz	168	[Aynı metin Çalık'ta yok]	--	bir kelimemiz
var imiş	169	[Aynı metin Çalık'ta yok]	--	var mı imiş
Arabîde ictisar	169	[Aynı metin Çalık'ta yok]	--	Arap'ta ictisar
ekserini yanlış	170	[Aynı metin Çalık'ta yok]	--	ekseriyeti yanlış
ve tecdididir	171	[Aynı metin Çalık'ta yok]	--	ve tecdidir
hoş görünmez	197	hoş görünmez	127	hoş görünemez
--	--	imkân haricindeki	127	imkân haricindedir
--	--	Vakıa	124/125/129/ 131/139	Vâkıâ
--	--	gülle güler	130	güller güler
Farisîyi	186	[Aynı metin Çalık'ta yok]	--	Farisî
--	188	[Aynı metin Çalık'ta yok]	--	daha
Tarik	189	[Aynı metin Çalık'ta yok]	--	tarîk
Edilmediği	190	[Aynı metin Çalık'ta yok]	--	edilemediği
Yaydılar	190	[Aynı metin Çalık'ta yok]	--	yazdılar
Mahsusesi	190	[Aynı metin Çalık'ta yok]	--	mahsusası

Bunlar bize Ş. Samî'nin süreli yayınlarda çıkmış olan bazı makalelerinin doğru biçimde yeni yazıya aktarılmadığını açıkça göstermektedir. Biz burada bunları, daha önce gün ışığına çıkmamış olan pek çok yazıyı da ekleyerek doğru ve düzgün bir biçimde yeni yazıya aktarıyoruz.